

**QORTI TAL-MAGISTRATI (GHAWDEX)
ĠURISDIZZJONI SUPERJURI
SEZZJONI ĠENERALI**

**MAGISTRAT DOTTOR BRIGITTE SULTANA LL.D., LL.M
(CARDIFF) ADV. TRIB. ECCL. MELIT.**

Illum, il-Ġimgħa, 26 ta' Novembru 2021

Rikors Ġuramentat numru: 93/2008BS

**Mary Rose Camilleri u b' digriet datat 14 ta' Awwissu 2020 l-atti ġew
trasfużi f' isem Francis sive Frans Camilleri stante l-mewt tal-attriċi
Mary Rose Camilleri**

-vs-

**Joseph Camilleri u b' digriet datat 14 ta' Ġunju 2012 l-Avukat Dr Joseph
Grech ġie nominat bħala kuratur ad litem sabiex jirrapreżenta l-
interessi tal-mejjet konvenut Giuseppe Camilleri, Anselmu Camilleri,
Carmen Vella Haber, Francis Camilleri f' ismu proprju u bħala
prokuratur ta' hutu l-imsifrin Wilfred Camilleri, Joe Camilleri u Mary
Rita Vella nee' Camilleri**

Il-Qorti;

Rat ir-rikors ġuramentat tal-attriċi illi ppremettiet:

**Illi Anthony Camilleri li miet ġuvni, improle u intestat fis-27 ta' Diċembru
2006;**

Illi l-werrieta ab intesato tiegħu huma l-attriċi u l-konvenuti Joseph Camilleri, Anselmu Camilleri, Carmen Vella Haber, u wlied Angelo Camilleri, li miet qabel id-decujus fil-11.07.1976 u għalhekk wirtu lid-decujus uliedu Francis, Wilfred, Joe, u Mary Rita Vella, ilkoll aħwa Camilleri;

Illi l-attriċi għal diversi snin irrendiet serviġi, kuri u assistenzi lill-imsemmi Anthony Camilleri tul ħajtu, li huma ta' natura u entità tali li għandhom jiġu retribwiti u dan nonostanti d-diversi promessi tiegħu li ser jinkompensaha tal-istess serviġi, kuri u assistenzi;

Illi l-konvenuti ġew interpellati biex jersqu għal-likwidazzjoni u hlas tal-imsemmija serviġi iżda baqgħu inadempjenti.

Talbet lil dina l-Onorabbli Qorti:

1. Tiddikjara illi l-attriċi rrendiet serviġi, kuri u assistenzi lil Anthony Camilleri li għalihom jistħoqqilha kumpens;
2. Tillikwida l-kumpens ġust u xieraq dovut lill-attriċi in linea ta' serviġi, kuri u assistenzi resi lill-istess Anthony Camilleri;
3. Tikkundanna lill-konvenuti bħala eredi tal-mejjet Anthony Camilleri sabiex iħallsu lill-attriċi s-somma ta' kumpens hekk likwidata.

Bl-imghaxijiet skont il-liġi u bl-ispejjeż, kontra l-konvenuti li huma ingunti minn issa għas-subizzjoni.

Rat ir-risposta ġuramentata tal-konvenuti Anselmu Camilleri u Carmen Vella Haber illi eċċepew:

1. Illi d-domandi attriċi huma totalment infondati fid-dritt u fil-fatt, għaliex mhux minnu illi l-attriċi rrendiet xi serviġi, kuri u assistenzi lil Anthony Camilleri illi jimmeritaw illi jiġu kumpensati. Dan għaliex l-attriċi nnifisha hija wkoll eredi tad-decujus, u s-serviġi, kuri u assistenzi illi hija rrendiet lil Anthony Camilleri ma kinux jeċċedu b'xi mod, fil-konsistenza, jew il-kwalità l-għajnuna prestata lillu mill-qrabat l-oħra tiegħu, fosthom, anzi probabilment, l-aktar, minn Carmen Vella Haber u Anselmu Camilleri;

2. Illi, mingħajr preġudizzju għall-premess, kull dritt għall-ħlas ta' kumpens rigward kwalsiasi servigi illi l-attriċi Mary Rose Camilleri setgħet irrendiet lil Anthony Camilleri, u illi b'xi mod jimmeritaw illi jiġu kumpensati, aktar kmieni mill-1 ta' Ottubru 2003 illum jinsab kolpit bil-preskrizzjoni estintiva ta' ħames snin ai termini tal-artikolu 2156(f) tal-Kodiċi Ċivili.

Salvi risposti ulterjuri fid-dritt u fil-fatt.

Rat illi l-intimati Joseph Camilleri u Francis Camilleri f'ismu proprju u bħala prokuratur ta' ħutu l-imsifrin Wilfred Camilleri, Joe Camilleri u Mary Rita Vella nee' Camilleri ma pprezentaw ebda risposta għat-talbiet attriċi;

Rat illi b'digriet tal-14 ta' Ġunju 2012 din il-Qorti kif dakinhar presjeduta nnominat lill-Avukat Dottor Joseph Grech bħala kuratur *ad litem* sabiex jirrappreżenta l-interessi tal-mejjet konvenut Giuseppe Camilleri;

Rat illi b'digriet tal-14 ta' Awwissu 2013 din il-Qorti kif dakinhar presjeduta laqgħet it-talba tal-partijiet u ordnat illi l-provi f'din il-kawża jkunu jgħoddu wkoll għall-kawża bin-numru 91/2008 fl-ismijiet **Mary Rose Camilleri vs Dr Michael Vella Haber et**;

Rat ukoll illi b'digriet datat 14 ta' Awwissu 2020 l-atti ġew trasfuzi f'isem Francis sive Frans Camilleri stante l-mewt tal-attriċi Mary Rose Camilleri;

Semgħet ix-xhieda;

Rat l-atti kollha tal-kawża u d-dokumenti esebiti;

Rat illi l-kawża tħalliet għas-sentenza għal-lum bil-fakoltà konċessa lill-partijiet sabiex jipprezentaw nota ta' sottomissjonijiet finali;

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet tal-attriċi;

Rat illi minkejja l-fakoltà konċessa lilhom il-konvenuti baqgħu ma pprezentawx nota ta' sottomissjonijiet finali.

Ikkunsidrat

Din hija kawża għall-ħlas ta' kumpens għas-serviġi reżi mill-attriċi lil-ħuha Anthony Camilleri. Is-serviġi allegatament reżi lil Anthony Camilleri baqgħu jigu hekk reżi sakemm dan miet fis-27 ta' Diċembru 2006.

Jirriżulta illi għalkemm Anthony Camilleri miet *ab intestato*, il-ligi rrikonoxxiet bħala l-werrieta tiegħu lil ħutu ossia lill-attriċi Mary Rose Camilleri, lill-konvenuti Joseph, Anselmu u Carmen Vella Haber, ilkoll aħwa Camilleri u lill-konvenuti l-oħra Francis, Wilfred, Joe u Mary Rita Vella lkoll aħwa Camilleri u ulied Angelo Camilleri li miet fil-11 ta' Lulju 1976.

Fl-affidavit tagħha l-attriċi tispjega illi hija baqgħet xebba u flimkien ma' ħutha l-oħra Ursola, xebba, u Anthony u Anselmo, ġuvintur, baqgħu jgħixu flimkien fid-dar tal-ġenituri. Tgħid illi Anthony Camilleri marad għall-ħabta tas-sena 1992 u minn dakinhar bdiet tiegħu ħsiebu għaliex skont hi "*ma kienx ta' min jafdah*". Fissret illi ta' kuljum kienet tghinu jqum mis-sodda, tlestilu t-te, tghinu jpoġġi fil-pultruna, twasslu sal-kamra tal-banju, taħslu, issajjarlu, titimgħu u anki taħsillu l-ħwejjeġ. Tgħid illi ħuha kien fih persuna u kienet iebsa għaliġa tqandlu min naħa għal oħra. L-attriċi spjegat ukoll illi lil ħuha ma kinitx tħallih waħdu u għalhekk spiċċat ġiet f'sitwazzjoni li lanqas ma kienet tista' mqar tmur tixtri tant li kien ikollha tinqeda b'*delivery* inkella titlob lil-ġirien jaqduha u sakemm tmur tisma' quddies kienet tħalli lil ħuha fil-kumpannija tal-ġar tagħhom Karmenu Mercieca.

Fl-aħħar erba' snin ta' ħajtu Anthony Camilleri ġie *bed ridden* u feġġewlu anki xi *bed-sores*. Matul dawn l-erba' snin l-attriċi kienet tirrikorri għall-għajnuna ta' Charlie Mifsud li kien jassisti fid-diversi bżonnijiet ta' Anthony Camilleri fosthom tibdil tal-ħrieqi u ħasil personali.

Anthony Camilleri kien jgħaddi l-pensjoni tiegħu kollha lill-attriċi oħtu għall-fini li din ikollha l-flus sabiex tħallas għall-ispejjeż. L-attriċi tgħid illi kienet tonfoq bil-galbu sabiex il-flus ta' ħuha jservu għall-bżonnijiet tiegħu.

L-attriċi tilmenta mill-fatt illi għalkemm Anthony Camilleri kien iwiegħda li ser jaħseb fiha fit-testament u li saħansitra kien sejjer iħallilha biċċa art fi Triq il-Wileg, Qala, fl-aħħar mill-aħħar irriżulta li ma kien ħallielha xejn. Tgħid illi apparti li kien jitlob għaliha u jirringrazzja verbalment, huha qatt ma kien taha xejn għal dak illi kienet tagħmel miegħu. L-attriċi tippretendi li hi għandha tiġi kkumpensata għal dak kollu li għamlet ma' huha u għal kemm iċċaħdet hi personalment sabiex iddur bih.

Għal kull buon fini, jingħad illi l-assistenza li l-attriċi tat lil huha Anthony Camilleri giet konfermata wkoll minn huha, l-konvenut Joseph Camilleri li ddikjara li qiegħed jirrikonoxxi l-fatt li l-attriċi "*tat hafna assistenza lil hija Anthony u ssagrifikat hafna minn hajjitha għalih*" u li hu lest iħallas lill-attriċi għall-kuri u servigi rezi lil Anthony Camilleri. L-istess fehma hija kondiviza mill-konvenut Francis Camilleri li wkoll iddikjara li lest jirrikonoxxi l-kura u servigi rezi mill-attriċi lil Anthony Camilleri.

L-aktar xhieda importanti hija dik ta' Charles Mifsud li ilu midħla tal-familja Camilleri. Mifsud xehed illi hu kien jassisti ħafna fil-bżonnijiet li kien ikollhom l-aħwa Camilleri għaliex l-attriċi lilu kienet issejjaħ għall-għajnuna. Jgħid illi l-attriċi dejjem id-dar kienet tkun tiehu ħsieb ix-xogħol tad-dar u tiehu ħsieb huha Anthony Camilleri. Spjega illi l-attriċi kienet tagħmel il-faċendi tad-dar u tiehu ħsieb it-tisjir u l-ħasil tal-ħwejjeġ tagħha u ta' ħutha Anthony u Ursula aħwa Camilleri. Spjega illi wara l-mewt ta' Ursola u meta l-attriċi ma kinitx tkun tiflaħ hu kien jagħmel ix-xogħol tad-dar fis-sens illi jagħmel il-faċendi u l-bżonnijiet kollha. Jgħid illi hu personalment kien idur b'Anthony Camilleri billi jaħslu, jitingħu, ibiddillu l-ħarqa, jifrixlu s-sodda u jaħsillu l-kamra u saħansitra keffnu hu stess. Spjega illi kien qiegħed jagħti l-għajuna tiegħu Prattikament fuq bażi ta' erbgħa u għoxrin siegħa kuljum għal sebat ijiem fil-gimgħa. Mifsud kien jgħin lejl u nhar skont ma jkun il-bżonn. Kien ikun id-dar tal-aħwa Camilleri bejn it-tmienja ta' filgħodu u nofsinhar u bejn l-erbgħa ta' waranofsinhar u t-tmienja ta' filgħaxija. Meta kien ikun xogħol kien jisbaħ għand l-aħwa Camilleri fil-ħamsa u nofs ta' filgħodu sabiex jilhaq jaħsel u jlesti lil Anthony Camilleri qabel jidħol għax-xogħol imbgħad għal ħabta ta' nofsinhar kien jitlob permess biex jillarga ffit mix-xogħol ħalli jerga jmur jassisti lil Anthony Camilleri. It-tabib John Xuereb Dingli wkoll ikkonferma li Charles Mifsud kien dejjem ikun preżenti meta hu jmur iżur lil Anthony Camilleri u li x-xogħol l-iebes Charles Mifsud kien jagħmlu għaliex l-attriċi "*Hi dgħajfa, għandha z-zmien tagħha wkoll.*"

Xehdu wkoll diversi persuni oħra li kienu qrib il-familja Camilleri fejn dawn ikkonfermaw l-assistenza kbira li l-attriċi kienet tagħti lil ħuha li fl-aħħar snin ta' ħajtu spiċċa *bed-ridden* u ma kien kapaċi jagħmel xejn waħdu. F'dan ir-rigward it-Tabib John Xuereb Dingli xehed illi li kieku ma kienx għall-attriċi Anthony Camilleri kien jspiċċa fi sptar għaliex "*ma kienx fi stat tajjeb xejn*" u "*ma setax jiehu hsieb tieghu nnifsu, kien bed ridden*" tant li anki l-attriċi kienet tirrikorri għall-għajnuna ta' Charles Mifsud.

Il-konvenuta Carmen Vella Haber u Anselmo Camilleri kkonfermaw illi fl-aħħar tlieta jew erba' snin ta' ħajtu Anthony Camilleri kellu bżonn l-għajnuna għaliex l-età bdiet tagħmel tagħha u fl-aħħar perijodu spiċċa wkoll *bedridden*. Żiedu jgħidu illi matul dawn l-aħħar snin l-attriċi oħthom ħakmitu b'tant li hadd ma seta' jkellmu liberament u hi dejjem kienet tagħmel mezz tkun prezenti meta jiġi xi hadd iżuru.

Carmen Vella Haber xehdet ukoll illi t-tisjir dejjem kien f'idejn l-attriċi. Il-konvenuta Carmen Vella Haber u wliedha jpenġu l-kura u attenzjoni prestati mill-attriċi lil ħuha Anthony bħala sitwazzjoni kkawżata minn obligazzjoni li l-attriċi kellha fil-konfront ta' ħuha. Fl-ewwel lok għaliex hu kien jaħdem u kien iħallas il-bolla tal-attriċi biex jassigura li eventwalment ikollha pensjoni u fit-tieni lok għaliex kien jagħtiha l-pensjoni tiegħu kollha.

Jirriżulta illi Anthony Camilleri kien iħallas il-bolla tal-attriċi bl-iskop illi la darba tilhaq l-età tal-pensjoni din ikollha pensjoni u għalhekk ikollha biex tgħix. Jidher illi din kienet familja magħquda fejn wiehed jgħin lill-iehor skont il-bżonn. Hekk jidher li kien il-każ kull meta l-konvenuta Carmen Vella Haber fetĥet il-bieb tagħha u laqgħet lil ħutha gewwa darha f'Malta għal kemm tul ta' żmien kien meħtieġ. Fil-fatt, Anthony Camilleri għamel żmien jgħix ma' oħtu Carmen sakemm kien jinsab jaħdem gewwa Malta. Ta' dan Carmen Vella Haber qatt ma talbet ħlas, anzi kienet hi stess li kienet tgħin lil ħutha bħal meta għamlet tajjeb sabiex issifirhom magħha għal xi btala.

Huwa minnu illi fis-siegha tal-prova, meta saħĥet Anthony Camilleri marret għall-agħar u kien jeħtieġ aktar kura u attenzjoni, kienet l-attriċi li kienet tkun prezenti d-dar kontinwament. Mill-banda l-oħra, mill-provi akkwiziti jidher ukoll illi l-attriċi kienet teżerċita ċertu element ta' pussess u dominanza gewwa d-dar fejn kienet tgħix u fuq ħutha li kienu jgħixu

magħha tant li jidher li kien isir dak illi trid hi u ma kinitx taċċetta għajnuna la minghand hutha Carmen Vella Haber u Anselmo Camilleri u lanqas minghand in-neputijiet. Jidher biċ-ċar illi l-attriċi kienet tippreferi tirrikorri għall-għajnuna tal-barranin partikolarment dik li kien jagħtiha Charles Mifsud li skont ma xehed kien joffri l-għajnuna tiegħu kontinwament.

L-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni

Il-konvenuti eċċepew illi l-azzjoni attriċi hija milquta bil-preskrizzjoni skont l-Artikolu 2156(f) tal-Kap 16 tal-Liġijiet ta' Malta. Id-dispożizzjoni ttipprovdi illi *"l-azzjonijiet għall-hlas ta' kull kreditu iehor li gej minn operazzjonijiet kummerċjali jew minn hwejjeg ohra, meta l-kreditu ma jkunx jaqa', skont din il-ligi jew ligijiet ohra, taht preskrizzjoni aqsar, jew ma jkunx jirrizulta minn att pubbliku"* jaqgħu bi preskrizzjoni bl-għeluq ta' hames snin.

Huwa paċifiku fil-gurisprudenza patria illi talba għall-hlas ta' servigi tiddekadi bil-preskrizzjoni kwinkwennali anki jekk is-servigi jkunu ġew rezi b' mod kontinwu.

Fis-sentenza tagħha tas-17 ta' Marzu 2010 fl-ismijiet **Maria Lourdes Brincat vs Giuseppe Brincat et**, il-Qorti Ċivili osservat illi:

"Il-pozizzjoni hija li jekk servigi huma rikonoxxuti, dawn għandhom jigu provvduti għaz-zmien kollu li fih ġew imwettqa servigi u mhux biss għall-ahhar hames snin. Hija biss jekk ikun hemm l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni li l-kuncett ta' l-ahhar hames snin japplika. Dan jirrizulta bl-aktar mod car mis-siltiet li 19 ser jigu ikkwotati mis-sentenza fl-ismijiet Vella Carmelina et vs Borg Anthony nomine, deciza mill-Appell Ċivili Superjuri fis-16/09/1994 (Vol LXXVIII-II-I-260): L-azzjoni attriċi hija għall-hlas ta' kumpens ta' servigi allegatament rezi milll-attriċi Carmelina Vella matul numru ta' snin lill-mejjet Anthony Borg imsemmi fl-atti ta' citazzjoni, liema kumpens irid jigi llikwidat minn din il-Qorti. M'hemmx dubju illi għal kreditu ta' din ix-xorta hija applikabbli l-preskrizzjoni ta' hames (5) snin ikkontemplata mill-artikolu 2156(f) tal-Kodici Ċivili, Kap. 16, u f'dan ir-rigward huwa sufficjenti illi ssir riferenza għas-sentenza ccitata mill-konvenut nomine fil-paragrafu 1(d) tan-nota ta' osservazzjonijiet tiegħu (App. Civ. 23-1-59, "George Portelli vs Nicola Galea", Vol. XLIII, P.I, p.66); ...

Huwa risaput illi l-preskrizzjoni tisfa interrotta kull darba li d-debitur jirrikonoxxi d-dritt tal-kreditur tieghu u li kontra tieghu tkun bdiet timxi l-preskrizzjoni. Huwa risaput ukoll li, fil-kaz li t-terminu tal-preskrizzjoni jkun digà ddekorra, ir-rikonoxximent tad-debitu jekwivali ghal rinunzja ghall-effetti tal-preskrizzjoni. Ghandu jinghad ukoll illi l-interruzzjoni, kif ukoll ir-rinunzja, ghall-preskrizzjoni, javoeraw ruhhom ukoll meta r-rikonoxximent ma jkunx sar fil-konfront ta' dejn likwidu. Dana jigri meta jkun sar rikonoxximent ta' l-obbligu tal-hlas izda ma jkunx sar rikonoxximent ta' l-obbligu tal-hlas ta' somma ta' flus determinata u specifika. Infatti, huwa accettat fil-gurisprudenza u fid-dottrina, illi rikonoxximent jista' jkun ukoll "illiquido" kif isejjahlu l-GIORGI. (Ara Kollez. Vol XXXIV - II - 742)"

Il-perjodu ta' preskrizzjoni kontemplat taht l-Artikolu 2156(f) huwa ta' natura estintiva li jekk ippruvat iwaqqa' l-pretensjonijiet attriċi fir-rigward ta' kumpens ghal żmienijiet li jmorru lura aktar minn ħames snin. L-oneru tal-prova f' dan il-kaz huwa fuq l-attur illi in difiża ghall-eċċezzjoni li jinsab jirrinfaċċja jehtieg jagħmel il-prova illi kien hemm rinunzja jew interruzzjoni tal-preskrizzjoni.

Fil-kaz tal-lum jirriżulta illi Anthony Camilleri miet intestat u għalhekk ma jirriżultax illi halla favur l-attriċi xi laxxitu bħala rikonoxximent lejn l-attriċi ghal serviġi li din setgħet irrendietlu.

Wara li qieset il-provi kollha l-Qorti ssib illi ma tirriżulta ebda prova li twassalha sabiex tikkonkludi fuq bilanċ ta' probabilitajiet illi d-decujus Anthony Camilleri aċċetta jew irrikonoxxa li kien debitur tal-attriċi għas-serviġi rezi lili. Għalkemm l-attriċi tghid illi huha Anthony kien iwiegħda li ser jaħseb fiha u li saħansitra kien sejjer iħallilha biċċa art, mill-atti ma tirriżulta ebda prova li tissostanzja d-dikjarazzjoniet tal-attriċi.

Fil-kaz tal-lum jidher illi nonostante illi Anthony Camilleri miet fis-27 ta' Diċembru 2006, l-attriċi baqgħet passiva sakemm b'rikors tat-2 ta' Settembru 2008 fetħet il-kawża tal-lum.

Ferm il-premess, il-Qorti qegħda tilqa' l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni skont l-Artikolu 2156(f) tal-Kap 16 għall-ħames snin li jippreċedu t-2 ta' Settembru 2008. Għalhekk kull pretensjoni attriċi li tmur aktar lura fiż-żmien mit-2 ta' Settembru 2003 hija milquta bil-preskrizzjoni fit-termini tal-Artikolu 2156(f) tal-Kap. 16.

L-azzjoni għall-ħlas ta' servigi

Il-kumpens għal servigi jitnissel mill-fatt illi meta persuna tippresta ruhha u tagħti kura u attenzjoni din tkun qieghda tagħti vantaġġ lill-persuna li tkun qieghda tircievi u tibbenefika minn dawk il-prestazzjonijiet. L-għotja ta' servigi għandha mill-għamla tal-kważikuntratt li fit-termini tal-Artikolu 1012 tal-Kap 16 huwa meqjus bħala *"fatt lecitu u volontarju, li minnu tohrog obbligazzjoni lejn persuna ohra, jew obbligazzjoni tal-partijiet lejn xulxin."*

Il-ħlas għal servigi rezi mhuwiex fost l-atti kkontemplati taħt l-Artikolu 1233(1) tal-Kodiċi Ċivili u għalhekk mhux meħtieġa l-prova illi l-wegħda għall-kumpens issir permezz ta' att pubbliku jew skrittura privata.

Huwa ormai prinċipju aċċettat fil-ġurisprudenza nostrana illi kull għamla ta' servigi għandhom jigu meqjusa bħala li ġew rezi bl-aspettattiva ta' kumpens salv fejn jirrizulta b'mod konklussiv u inekwivoku illi min irrenda s-servigi għamel dan gratwitament u mingħajr speranza ta' kumpens. Dan il-prinċipju huwa rikonoxxut illi japplika anki f'każ fejn is-servigi ġew rezi minn persuna għal ohra li huma imparentati bejniethom.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**Giuseppina Deidun et vs Emilia Poggi et**' deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-6 ta' Ottubru 1954 ingħad is-segwent:-

Il-kumpens għal servigi prestati jista' jkun dovut mhux biss "jure actionis", jew meta jkun pattwit, imma wkoll "officio judicis" jew meta c-cirkustanzi juru car illi min ippresta s-servigi kellu l-intenzjoni li jithallas għalihom. Il-prestazzjoni tas-servigi mhix presunta li tkun saret gratuwitament, u l-intenzjoni tal-gratuwità u r-rinunzja għall-kumpens ma għandhomx jigu akkolti facilment. U fil-ġurisprudenza recenti, anki għar-rigward tal-parenti, huwa applikabili l-prinċipju li kwalunkwe servigi jigu ritenuti prestati bi speranza ta' kumpens, jekk ma jikkonkorru cirkustanzi tali li jiggustifikaw konkludentement il-gratuwità, sija pure meta hemm relazzjonijiet ta' parentela. Jekk il-provi juru li, meta gew prestati s-servigi, min irrendihom ma kellux intenzjoni li jithallas għalihom, ma hemmx lok għall-kumpens.

Dak li hu importanti li għandu jigi ezaminat, biex wiehed jara għandux ikun hemm kumpens jew le, huwa l-mument meta gew prestati s-servigi; u cirkustanzi

sussegwenti ma joperawx retroattivament biex johlqu dritt li ma kienetx intenzjoni tal-partijiet interessati li johlqu.¹

Fil-kawża fl-ismijiet **Ivy Angus vs. Joseph Calleja noe** li kienet deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fil-15 ta' Frar 1958 kien osservat illi :-

"Azzjoni għall-hlas ta' kumpens għal servigi rezi, skont il-kunsens unanimi tal-gurisprudenza nostrali; hija bazata għuridikament fuq il-kwazi-kuntratt, u unanimement fuq il-prezunzjoni li min jassoggetta ruhu biex jagħmel servigi lil haddiehor jagħti dak l-istess xogħol bl-iskop li jithallas, ammenokkè ma jkun għamlu bi skop umanitarju biss, bla ebda hsieb li jkun kompensat, jew li jagħti dak l-istess servizz lil xi persuna tal-familja tiegħu "familiaritatis sive pietatis causa"; f'liema l-ahhar ipotesi, min jirreklama s-servigi jrid ibieghed minnu dik l-istess prezunzjoni, li jkollha aktar sahha, sabiex ikollu success fl-azzjoni li huwa jintenda. Certament, l-intenzjoni tas-serventi li jithallas u tal-persuna servuta li tirrikompensa lil min serviha, huma ta' importanza f'kawzi bħal dawn; kif ukoll mhux ta' min jittraskura l-istat finanzjarju tant tal-persuna serventi kemm tal-persuna servuta; l-ghaliex, tant mill-punto di vista tal-intenzjoni tar-retribwibbilità, kemm mill-punto di vista tal-mizura tal-kumpens, dawn il-punti għandhom importanza. Hekk, per eżempju, fil-kaz li persuna abbjenti li tmur minn jeddha ddu b'persuna li taf li hija fqira, il-prezunzjoni li daww is-servigi saru bil-fehma ta' hlas ma tregix; u mill-banda l-oħra lanqas tista' tigi ndotta l-fehma tar-retribuzzjoni tal-persuna servuta li tkun f'dak l-istat finanzjarju. Jingħad ukoll li, jekk persuna li tigi servuta tkun ta' fakoltajiet ekonomiċi ristretti, imma mhux tali li tkun indigenti, huwa prezunt li tisserva b'persuna li tkun kuntenta b'retribuzzjoni moderata, u mhux ga tali li tirrendiha ndigenti.

Fis-sentenza fl-ismijiet **Jeanne Borg vs Christian Zammit**, deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fis-27 ta' Frar 2018, il-Qorti għamlet is-segwenti osservazzjonijiet li huma ta' siwi għall-kaz tal-lum. Inghad hekk:

Fl-istat tal-gurisprudenza tagħna kif inhi fil-prezent, hemm presunzjoni juris tantum li kwalunkwe servigi rezi jkunu qegħdin jigu rezi bl-isperanza ta' kumpens. Min jallega li s-servigi saru b'xejn irid igib provi tajbin bizzejjed biex iwaqqa' l-prezunzjoni li s-servigi ngħataw bi hsieb ta' hlas.

---

¹ Ara wkoll: **Zammit et vs Vella noe**, Qorti tal-Appell, 1 ta' Diċembru 1958; **Francis Borg vs Carmen Gaffiero et**, Prim'Awla tal-Qorti Ċivili, 28 ta' Marzu 2003; **George Olof Attard vs Bubbly Trading Limited et**, Tribunal Għal Talbiet Żgħar, 11 ta' Marzu 2017

Dwar il-**quantum tas-servigi**, tajjeb jinghad illi huwa biss meta ma jkunx miftiehem specifikament x'tip ta' kumpens ser ikun dovut illi l-Qorti tista' tillikwida tali kumpens arbitrio boni viri jew bl-assistenza ta' esperti (ara – **Anthony Schembri et vs Aldo Busuttil** – PA - 28 ta' Mejju, 2003). Fin-nuqqas ta' ftehim espress dwar il-kumpens li ghandu jithallas, il-gurisprudenza taghna elenkat lista ta' fatturi li ghandhom jittiehdu in konsiderazzjoni meta ssir il-likwidazzjoni:-

- (i) il-grad ta' qrubija bejn min jaqdi u l-persuna meghjuna
- (ii) il-frekwenza tas-servigi
- (iii) in-natura tas-servigi
- (iv) il-kedda, l-inkonvenjent jew it-tbatija biex inghataw is-servigi
- (v) il-grad ta' hila jew speccjalizzazzjoni li jkunu esercitati fit-twertieq tas-servigi
- (vi) jekk mal-ghoti tas-servigi l-persuna koncernata tkun inkorriet spejjez jew infieq minn taghha
- (vii) il-mezzi tal-persuna li tkun hadet vantagg mill-prestazzjonijiet.

(ara: **Tessie Micallef et vs Lawrence Galea et** - 28 ta' April 2011; **Annunziata Brincat vs Joseph Aquilina noe et** - 31 ta' Mejju 2002)

Fil-bicca l-kbira tas-sentenzi, il-kumpens ma jammontax ghal somom gholjin (minkejja l-aspettativi ta' l-persuni li jkunu pprestaw is-servigi) peress illi s-servigi kwazi dejjem jinghataw minhabba ragunijiet ta' parentela.

Fis-sentenza li tat fil-11 ta' Dicembru 2003 fil-kawza fl-ismijiet '**Anthony Catania pro et noe vs Maria Agius**' din il-Qorti diversament presjeduta rriteniet:-

Dan qed jinghad ghax, bhala regola generali, il-kumpens moghti jkun, ftit jew wisq, imdaqqs meta l-beneficjarja tkun marida jew mhux mobbli, b'mod li jkollha bzonn assistenza personali u kontinwa: ara kriterju f'dan is-sens li addottat din il-Qorti fil-kawza "**Zammit et vs Farrugia Sacco noe**" deciza fit-28 ta' Gunju, 1982.

Fis-sentenza li tat il-Qorti tal-Appell fit-22 ta' Mejju 1989 fil-kawza '**Delicata vs Saliba**' inghad illi ghax id-dritt ghall-hlas ta' servigi huwa bbazat fuq kwazi-kuntratt mhux fuq kuntratt, il-likwidazzjoni tal-quantum mhijiex relatata biss mal-prestazzjoni ut sic izda trid titqies fil-kuntest ta' fatturi ohra, li ftit jew wisq, inaqqsu r-relazzjoni ekonomika.

Ghalhekk il-metodologija tal-kalkolu tal-kumpens qatt ma tkun tekwiwali b'mod aritmetiku il-valur tax-xoghol li jkun sar.

F'sentenza aktar recenti li tat fit-2 ta' Mejju 2016 fil-kawza 'Francis Mizzi et vs Roseann Galea et' il-Qorti tal-Appell, wara li qieset illi kienu prestati servigi estensivi minn zewg persuni b'mod kontinwu lil persuna li kienet bed-ridden akkordat l-ammont ta' €70 fil-gimgha ghal kull wahda miz-zewg persuni.

Ikkunsidrat

L-attriċi tistqarr bl-aktar mod skjett illi fid-dinja hadd ma jagħmel xejn għal xejn u għalhekk hi ppretendiet illi għal dak kollu illi għamlet ma' huha hija għandha tiġi rizarċita adegwatament.

Mill-atti, speċifikament mix-xhieda tal-attriċi jirriżulta illi Anthony Camilleri beda jakkuża problemi ta' saħħa fis-sena 1992 madankollu kien biss fl-aħħar erba' snin ta' ħajtu illi safa *bedridden*. Fl-ewwel lok l-azzjoni attriċi diġà giet dikjarata preskritta in kwantu pretensjonijiet li jirrisalu għal qabel it-2 ta' Settembru 2003. Fit-tieni lok, Anthony Camilleri miet fis-27 ta' Dicembru 2006 li allura jfisser illi kwalsiasi pretensjoni għandha l-attriċi hija ċirkostrita u limitata għal servigi allegatament rezi bejn it-2 ta' Settembru 2003 u s-27 ta' Dicembru 2006.

Tajjeb jingħad illi mkien mill-provi ma jissemma sewwa sew x'tip ta' mard ħakem lil Anthony Camilleri madanakollu, il-Qorti m'għandix raġuni għaliex tiddubita mill-veraċità tax-xhieda tat-Tabib John Xuereb Dingli, it-tabib kuranti ta' Anthony Camilleri, meta dan xehed illi Camilleri ma kien fi stat ta' saħħa tajjeb xejn tant illi fl-aħħar snin ta' ħajtu spiċċa *bed ridden* u li kieku ma kienx għall-attriċi kien jispiċċa f'faċilità għall-anzjani.

L-attriċi qatt ma ħadmet barra mid-dar u ddedikat ruħha għall-bżonnijiet tal-familja. Jirriżulta kkonfermat illi indokrat lil huha kif l-aħjar illi setgħet. Jirriżulta wkoll illi l-attriċi kienet xi ftit rasha iebsa u ma kinitx tieħu gost bl-għajjnuna li kienu joffrulha ħutha. Jidher ukoll illi l-attriċi kienet pjuttost possessiva fuq huha Anthony Camilleri tant li kif jirriżulta mix-xhieda, l-attriċi kienet tagħmel mezz li dejjem tkun preżenti fiżikament fil-kamra flimkien ma huha meta xi hadd kien iżuru. L-attriċi pprovat tbengel din il-biċċa billi tgħid illi huha kellu problema ta' smiġħ u li kienet tintervjeni hi sabiex wiehed jikkomunika miegħu. Madanakollu, l-Qorti għandha ddubbi tagħha dwar l-intenzjonijiet veri tal-attriċi. Wara li qieset il-provi bir-

reqqa, il-Qorti hija tal-fehma illi l-attriċi ma riditx min jidhlilha fl-għalqa fis-sens illi ma riditx li xi hadd minn huha jibda jdur b' Anthony Camilleri minflokha bis-sogru li forsi dan jispicċa kkumpensat u hi tibqa b'xejn.

Il-konvenuti huma tal-fehma illi dak li l-attriċi għamlet ma huha Anthony kien sforz obligazzjoni li l-attriċi kellha fil-konfront ta' huha. Jissostanzjaw dan l-argument b'zewġ raġunijiet. Primarjament għaliex kien proprju bis-saħħa ta' Anthony Camilleri illi l-attriċi kkwalfikat għall-pensjoni wara li dan kien jieħu hsieb illi mill-paga tiegħu iħallas il-bolla għall-attriċi. Fit-tieni lok, kif ikkonfermat minn l-attriċi stess, Anthony Camilleri kien jgħaddilha l-intier tal-pensjoni li kien jipperċepixxi u kien jagħmel dan *senza se e senza ma*. L-attriċi qatt ma ntalbet tagħti rendikonti dwar kif kienet qiegħda tonfoq il-pensjoni ta' huha. Tgħid illi kienet tonfoq bil-galbu u tuża l-flus għall-bżonnijiet fosthom biex tixtri ikel, mediċini u bżonnijiet oħra li kien ikollu huha minn żmien għal żmien. Jirriżulta illi lejn l-aħħar ta' hajtu Anthony Camilleri kien idawwar madwar mija u sittin ewro (€160) fil-gimgha, somma din li fuq medda ta' xahar tammonta għal somma sinifikanti. L-attriċi ma ressqet ebda prova dwar l-infiq li kienet tagħmel mill-pensjoni. Lanqas ma gabet prova dwar xi spiza kapitali li nkorriet u għalhekk in-nefqa mill-pensjoni kienet waħda għall-ghixien ta' kuljum u għas-servizzi. Ferm il-premess, il-logika tiddetta li għalkemm Anthony Camilleri nżamm jgħix sewwa, mhux l-ammont kollu perċepit mill-pensjoni tiegħu kien qiegħed jittiekel minnu aktar u aktar meta jittiehed kont tal-fatt li dan lanqas biss kien johroġ mid-dar u ma kienx hemm lok ta' tberbiq żejjed.

In aġġunta mal-kunsiderazzjonijiet appena magħmula, il-Qorti qiegħda tqis ukoll illi waqt li l-attriċi indokrat lil huha, fl-istess waqt, fil-perjodu ta' żmien li dwaru l-attriċi tippretendi hlas għas-serviġi, hija kienet qiegħda tiġi meġhuna minn Charles Mifsud. It-Tabib John Xuereb Dingli xehed illi l-attriċi kienet dgħajfa u ma kinitx tiflaħ tqandel lil huha. L-attriċi stess ukoll irrikonoxxiet dan il-fatt. Mill-provi jirriżulta illi Anthony Camilleri spicċa *bed ridden* għal bejn wieħed u ieħor l-aħħar erba' snin ta' hajtu. Charles Mifsud xehed ampjament dwar x'tip ta' kura kien jagħti lil Anthony Camilleri inkluż li jaħslu, ibiddillu, jitimghu, iqandlu u jagħmillu kull haġa oħra illi kien ikun jehtieg. Charles Mifsud xehed ukoll illi da parti tagħha l-attriċi kienet tieħu hsieb thejji l-ikel. L-attriċi tgħid illi kien hemm okkażjonijiet fejn kienet titma' lil huha u naturalment fis-sura illi

kien żgur illi ma setax jaħsel hwejjeġ u għalhekk din il-faċenda wkoll kienet tiegħu hsiebha l-attriċi.

L-attriċi tispjega illi ċċaħdet personalment għar-raġuni li ma kinitx toħroġ biex tiegħu hsieb huha Anthony. Il-Qorti tqis illi din ma hi xejn għajr skuża fis-sens illi waqt li huwa rikonoxxut li l-attriċi kienet verament tiegħu hsieb huha, fl-istess waqt l-attriċi ma riditx tissogra li huha jkun waħdu. Meqjusa l-provi kollha, partikolarment ix-xhieda tal-attriċi meta din tghid li huha kien jgħidilha li se jhallilha biċċa art, il-Qorti hija tal-fehma li l-attriċi waħhlitha f' rasha li riedet tassigura ruħha li ma tinqabiżx bis-sogru li din l-art tithalla lil haddieħor. Dwar dan il-Qorti żżid tghid illi anki li kieku kien minnu li Anthony Camilleri qal lil oħtu li kien sejjer jaħseb fiha, bħala fatt l-attriċi ma gabet ebda prova solida dwar dan u fl-atti hemm biss id-dikjarazzjonijiet unilaterali tal-attriċi. Dikjarazzjonijiet li l-Qorti trid tqis b'ċirkospezzjoni.

Magħdud kollox flimkien, il-Qorti tqis illi m'hemmx lok illi l-attriċi tingħata xi kumpens. Tghid dan għar-raġuni li s-serviġi reżi lil Anthony Camilleri bejn it-2 ta' Settembru 2003 u s-27 ta' Diċembru 2006 mhumieħ tali li poġġew fuq l-attriċi piż jew saġrificċju tali li jimmerita kumpens aktar u aktar meta l-kura u attenzjoni li kien jeħtieġ Anthony Camilleri matul dan il-perjodu, inkluż kura intima u speċjalizzata, kien qieġhed jirċeviha mingħand Charles Mifsud skont kif delegat mill-attriċi. Jirriżulta ampjament ippruvat illi matul il-perjodu li Anthony Camilleri ġie *bedridden*, u addirittura fi żmienijiet preċedenti, l-attriċi ma baqġhetx tiflaħ għal huha għaliex kien fih persuna goffa u l-istatura tagħha ma kinitx tippermettilha li tqandlu, tant illi kienet tghajjat għall-għajnuna ta' diversi pesuni sabiex iqandluħ minn post għal ieħor. L-uniku serviġi li jirriżulta pprestat pjenament u kontinwament l-attriċi kienu fir-rigward tat-thejjija tal-ikel u l-ħasil tal-hwejjeġ biss anki f' dan ir-rigward il-Qorti ma tistax ma tosservax illi dawn il-faċendi l-attriċi kienet tagħmilhom kemm għaliha kif ukoll għal oħtha li kienet tghix fl-istess dar magħha. Żgur illi dawn il-faċendi mhumieħ tali li kkawżaw lill-attriċi xi tbatija, ċaħda jew spejjeż personali. In oltre, hija l-fehma meqjusa tal-Qorti li bil-fatt li Anthony Camilleri ħallas minn butu il-bolla għall-attriċi u assigura li din tirċievi pensjoni magħdud mal-fatt li kien jgħaddilha b' mod inkondizzjonat l-ammont kollu tal-pensjoni, juri illi l-attriċi ġiet adegwatament kumpensata għal dak kollu illi setġhet għamlet ma' huha.

Decide

Għar-raġunijiet kollha premessi, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi din il-kawża billi waqt illi tilqa' l-eċċezzjonijiet kif dedotti tiċhad it-talbiet attriċi.

L-ispejjeż ta' dan il-proċediment għandhom ikunu a karigu tal-attriċi.

(ft.) Dr Brigitte Sultana
Magistrat

(ft.) John Vella
D/Registratur

Vera Kopja

Għar-Registratur